

Wpływ baśni braci Grimm na współczesną kulturę masową

Bracia Wilhelm Karl Grimm i Jacob Ludwig Karl Grimm są twórcami zbioru zwanego „Rękopis Kasselski”, który można zobaczyć w Grimmwelt Kassel, czyli muzeum, znajdującym się w dawnym domu słynnego rodzeństwa. Teksty baśni zbierane były z przekazów ustnych z okolic, w których mieszkali, czyli hrabstwa Hanau. Bracia gromadząc bajki ludowe chcieli przede wszystkim zachować ich autentyczność, pokazując przez to różnorodność ludzi i ich charakterów.

Bracia Grimm nie zmieniali tekstów bajek, a zajmowali się głównie językiem. Jeśli poznali kilka wersji jednej baśni próbowali je połączyć, jak tylko było to możliwe, czyli treści nie okazywały się sprzeczne. Gdy było to niemożliwe wybierali najlepszą, wspominając o innych wątkach w komentarzu. Baśnie braci Grimm zdobyły ogromną popularność na całym świecie, a w 2005 r. trafiły na Światową Listę Dziedzictwa Kulturowego UNESCO, Memory of the Word. Zostały przetłumaczone na ponad sto pięćdziesiąt języków. W Polsce ukazywały się one wielokrotnie, pierwszy raz w Warszawie w 1895 r. nakładem Gebethnera i Wolffa pod tytułem *Baśnie dla dzieci i młodzieży*. Do roku 2013 ukazało się aż 135 wydań, a baśnie najczęściej ukazywały się w Naszej Księgarni i Zielonej Sowie. Mimo wielu wydań większość z nich to adaptacje, jedynie nieliczne to dokładne tłumaczenia. Często nie trafione i uproszczone przekłady przygotowywane są z powodu mylnego przekonania o troskę dzieci, nie patrzy się na walory oryginalnych utworów, które pomagają najmłodszym usamodzielniać się i pokazują jak radzić sobie z problemami.

W dzisiejszych czasach popkultura często korzysta z dawnych bajek ludowych, używa motywów

w nich występujących. Pierwotne wersje baśni zawierają wiele obrazów grozy, nie pomijały tematów takich jak śmierć czy choroba, a te motywy adresowane są także do starszych odbiorców, tak jak Grimmowie mieli w pierwotnym zamyśle. Autorzy reinterpretacji odwracają proces puryfikacji, starając się dodać do dzieł więcej dwuznaczności, brutalnych i makabrycznych scen. Nowe dzieła na bazie bajek ludowych zo-

W dzisiejszych czasach popkultura często korzysta z dawnych bajek ludowych, używa motywów w nich występujących. Pierwotne wersje baśni zawierają wiele obrazów grozy, nie pomijały tematów takich jak śmierć czy choroba, a te motywy adresowane są także do starszych odbiorców, tak jak Grimmowie mieli w pierwotnym zamyśle

stały pozbawione oralności, a za pomocą nowego przekazu – obrazu, drastyczne fragmenty zostały

MM

PROBLEMY - DOSWADZCZENIA - OPINIE

ukazane. Jednak nie tylko takie elementy interesują współczesnych twórców, baśnie są skarbnicą inspiracji, z których teraz się korzysta. **Aktualnie światowy rynek kinematografii obfituje w reinterpretacje baśni braci Grimm. W ostatnich latach powstało wiele seriali, filmów, a baśniowe motywy są także wykorzystywane w reklamach.**

Serial „Dawno dawno temu” został stworzony przez Adama Horowitz i Edwarda Kitsis. Jego odcinki emitowane były w latach 2011-2018 i cieszyły się dużą popularnością. Serial doczekał się aż siedmiu sezonów, wielu nominacji do nagród, m.in. sześciu do Nagrody Emmy oraz zdobył trzy statuetki Teen Choice, w tym w kategorii ulubiony serial fantasy/science-fiction. Ukazane są w nim baśniowe postaci, a twórcy świetnie przekształcili oryginalnie krwawe bajki w fabułę pełną humoru i nieoczekiwanych zwrotów akcji. Autorzy rozwinęli historie znanych nam bohaterów, pokazując co działo się przed i po opisanych w baśniach wydarzeniach. Serial przeznaczony jest dla wszystkich bez względu na wiek, a dojrzałych widzów przenosi do dzieciństwa i przypomina im ich ulubione baśnie. „Dawno dawno temu” opowiada o miłości, zemście, walce i o tym, że nigdy nie należy się poddawać, zawsze jest nadzieja, a na końcu szczęśliwe zakończenie. Akcja serialu toczy się w dwóch przestrzeniach: Zaczarowanym lesie, gdzie ukazane są historie postaci z baśni oraz Storybroke – miejscu, w które zostały przniesione. Zła Królowa rzuciła klątwę, za jej sprawą wszyscy bajkowi bohaterowie zostali rozdzieleni i nie pamiętają swoich prawdziwych tożsamości. Jediną osobą, która może zdjąć urok jest Emma, córka Śnieżki i Księcia. Cała historia zaczyna się od Henry’ego, który dostał książkę z baśniami i pod jej wpływem odnalazł swoją biologiczną matkę Emmę i ściągnął ją do miasteczka. Wtedy wszystko zaczyna się zmieniać, bohaterowie odnajdują swoje szczęśliwe zakończenia, a po pewnym czasie klątwa zostaje zdjęta. Twórcy serialu świetnie połączyli współczesność z klimatem baśni braci Grimm, dzięki podziałowi na dwie płaszczyzny, ukazując w ten sposób, że współczesne problemy mają odzwierciedlenie w dawnych bajkach ludowych. W baśniowym świecie ukazano niezwykłość tekstów słynnego rodzeństwa za pomocą obrazu – pokazując fantastyczne stroje niczym z innej epoki, a także przepiękne krajobrazy i połączono to z codziennymi problemami miasteczka. W serialu, jak i w tekstach Grimmów pokazane jest, że kłopotom należy stawiać czoło, a ze wszystkim jesteśmy sobie w stanie poradzić. Twórcy wy-

korzystali wiele wątków z baśni braci Grimm, a często je wyeksponowali np. motyw jabłka z *Królowej Śnieżki*, wykorzystywany jest wielokrotnie. W *Zaczarowanym Lesie* autorzy posłużyli się oryginalną wersją historii, w której Śnieżka gryzie jabłko i pada na ziemię, jednak okoliczności są zupełnie inne niż w baśni. W *Storybroke* natomiast ukazany jest zatruty rozek z jabłkami oraz jabłoń pani burmistrz, która jest uosobieniem złej królowej w miasteczku oparanym przez klątwę, co stanowi nowoczesne nawiązanie do dzieła rodzeństwa. Ekranizacja ukazuje także różne charaktery oraz zmianę jaka następuje w postaciach, chociażby złej królowej/pani burmistrz, która udowadnia nam, że wszystko jest możliwe, a na zmianę nigdy nie jest za późno. W całym serialu widać wiele nawiązań do oryginalnych tekstów Jacoba i Wilhelma, a także wpływ jaki baśnie wywarły na twórcach i w jak pomysłowy sposób potrafili je przekształcić, aby były interesującą tematyką dla wszystkich, nawet dla starszych odbiorców. Fani bohaterów bajek znanych z dzieciństwa otrzymali kolejną szansę by odkryć w sobie wewnętrzne dziecko i okazję, aby cofnąć się w czasie i powrócić do młodszych lat pełnych magicznych chwil z baśniami.

Innym serialem nawiązującym do baśni słynnego rodzeństwa jest „Grimm”. To zupełnie inny typ reinterpretacji bazujący głównie na strasznych i mrocznych scenach z bajek ludowych. Powstał on w latach 2011-2017 i doczekał się sześciu sezonów. Serial zdobył dużą popularność, o czym świadczą liczne nominacje do nagród takich jak: People’s Choice, Saturny, Hugo, Saturny czy Emmy. Ta ekranizacja to połączenie wątków kryminalnych z wątkami fantasy. Stworzona została przez Stephena Carpentera, Davida Greenwalta i Jima Koufa. Autorzy czerpali inspirację z utworów braci Grimm, czego dowodzi już sam tytuł serialu. Nawiązują także do samego rodzeństwa, ponieważ w serialu ukazana jest przyczepa, w której niemieccy potomkowie głównego bohatera zbierali informacje o potworach i zapisywali je w księgach, podobnie jak bracia Grimm zbierali i spisywali baśnie. Każdy odcinek zaczyna się od cytatu, najczęściej z baśni, nawiązującego do historii ukazanej w epizodzie. Twórcy wykorzystali krwawe elementy bajek, kierując tym samym widowisko do starszych odbiorców. Serial opowiada o Nicku Burkhardt, który jest policjantem w Portland i wie, że zwykłe życie dopóki nie dowiaduje się, że jest potomkiem słynnego rodu Grimmów. Okazuje się, że może on dostrzegać baśniowe stworzenia – Weseny, a jego zadaniem staje się utrzymywanie równowagi między dwoma świa-

tami. Serial pokazuje podwójną naturę ludzką, jedną zwyczajną twarz, a drugą – maskę potwora. Autorzy wykorzystali baśniowe stworzenia z utworów Grimmów i w ten sposób powstały np. bludbady, czyli uosobienia wilka z *Czerwonego Kapturka* czy heksenbestia, kojarząca się ze złą królową z *Królowej Śnieżki*. W tej adaptacji jednak potwory nie zawsze są złe, a wyjątkiem jest choćby przyjaciel głównego bohatera – Monroe, który jest także bludbadem. W tym serialu baśniowe motywy często nie są tak dosłowne jak w serialu „Dawno, dawno temu”, np. jabłko zostało zastąpione tu kotem zaczarowanym przez złą wiedźmę, który podobnie jak w baśni jabłko sprawia, że serialowa królowa zapada w śpiączkę, z której wybudzić może ją książę. Są tutaj dość luźne nawiązania do baśni braci Grimm, a serial zachowany jest w mrocznym klimacie. Twórcy dodali do niego jeszcze więcej okropności i strasznych scen wykorzystując brutalne elementy bajek ludowych.

Na podstawie tego serialu w 2016 r. powstała także gra komputerowa – „Grimm: Dark Legacy”. Planowany jest także spin-off serialu „Grimm”, nad którym pracuje stacja NBC. Szefową produkcji została Melissa Glenn, a twórcy oryginalnego serialu, David Greenwalt oraz Jim Kouf, będą konsultantami produkcji. Serial ma się skupić na damskiej postaci. Świadczy to o popularności oryginalnej produkcji oraz o wysokim zainteresowaniu taką tematyką.

Bajki ludowe były inspiracją powstania wielu filmów. Te najbardziej znane to liczne wersje Disneya, jak choćby „Królowa Śnieżka i siedmiu krasnoludków” z 1937 r., „Kopciuszek” z 1950 r., czy nowsza odsłona tego filmu o tym samym tytule z 2015 r. Są to filmy animowane przeznaczone dla dzieci, a bardziej drastyczne elementy zostały wycięte z ekranowych interpretacji baśni braci Grimm

Bajki ludowe były inspiracją powstania wielu filmów. Te najbardziej znane to liczne wersje Disneya, jak choćby „Królowa Śnieżka i siedmiu krasnoludków” z 1937 r., „Kopciuszek” z 1950 r., czy nowsza odsłona tego filmu o tym samym tytule z 2015 r. Są to filmy animowane przeznaczone dla dzieci, a bardziej drastyczne elementy zostały wycięte z ekranowych

interpretacji baśni braci Grimm, wiele wątków natomiast zmieniono i to właśnie często one pozostają w umysłach czytelników przez ich ogromne rozpoznanie. Tak np. w „Królowie Śnieżce” dodano charakter i imiona krasnoludkom, natomiast wycięto scenę zatrucia Śnieżki za pomocą grzebienia i rzeźmyków. Dokonane zmiany nie są bardzo widoczne, są to szczegóły dotyczące koloru jabłka czy tego jakie narządy miał przynieść królowej mężczyzna na dowód śmierci dziewczyny: serce, jak w wersji Disneya, czy może wątrobę i płuca, jak w oryginale. Największym przeobrażeniem jest zmiana sposobu wybudzenia królowy. Disney upowszechnił wersję z pocałunkiem księcia, gdy w wersji pierwotnej dziewczynie wypada kawałek jabłka z buzi. To samo stało się z filmowymi adaptacjami *Kopciuszka*. Wiele elementów się zgadza, a autorzy ponownie zmienili głównie szczegóły, takie jak śmierć ojca, który w obu filmach umiera, a w baśni jest bezsilny na los córki, czy fakt, że siostry Kopciuszka dostały w tych wersjach imiona. Główne elementy pozostają bez zmian, tzn. dziewczyna jest źle traktowana przez swoją rodzinę, na bal wybiera się podstępem i poznaje księcia, który się w niej zakochuje, a następnie bierze z nim ślub. Podstawową zmianą jest to, że ubranie na bal dziewczyna dostała od dobrej wróżki, a nie jak w oryginale od ptaka z grobu matki. W wersji Disneya pozbyto się drastycznych elementów, takich jak odcięta stopa i pięta u siostr tytułowej bohaterki, czy wydziobane oczy. Starano się także złagodzić motyw śmierci, dlatego grób zamieniono na wróżkę. Film z 2015 r. jest jednak bliższy oryginalnej wersji, ponieważ ukazana jest śmierć matki Kopciuszka, która się z nią żegna, a także skromność dziewczyny w scenie gdzie prosi ojca o zerwanie pierwszej napotkanej na drodze gałązki.

Innym filmem przedstawiającym motywy z baśni Grimmów jest „Dziewczyna w czerwonej pelerynie”. Jest to bardzo luźne nawiązanie, które opiera się na przedstawieniu kilku wątków, m.in. postaci, czyli wilka, babci i dziewczyny w czerwonej pelerynie. Film zaliczany jest do gatunków fantasy oraz horroru, zachowany w mrocznej i zagadkowej stylistyce. Ta ekranizacja powraca do oryginalnej baśni zachowując choćby scenę, w której brzuch wilka zostaje napełniony kamieniami. Widoczne są tu jasne nawiązania, choć ogólna fabuła odbiega od treści baśni. Z pewnością jest to film przeznaczony dla starszych odbiorców.

Baśń *Królowa Śnieżka* została także wykorzystana w komedii z 2012 r. o tym samym tytule. Twórcy postanowili zmienić główny wątek filmu, opierając

tami. Serial pokazuje podwójną naturę ludzką, jedną zwyczajną twarz, a drugą – maskę potwora. Autorzy wykorzystali baśniowe stworzenia z utworów Grimmów i w ten sposób powstały np. bludbady, czyli uosobienia wilka z *Czerwonego Kapturka* czy heksenbestia, kojarząca się ze złą królową z *Królowny Śnieżki*. W tej adaptacji jednak potwory nie zawsze są złe, a wyjątkiem jest choćby przyjaciel głównego bohatera – Monroe, który jest także bludbadem. W tym serialu baśniowe motywy często nie są tak dosłowne jak w serialu „Dawno, dawno temu”, np. jabłko zostało zastąpione tu kotem zaczarowanym przez złą wiedźmę, który podobnie jak w baśni jabłko sprawia, że serialowa królowa zapada w śpiączkę, z której wybudzić może ją książę. Są tutaj dość luźne nawiązania do baśni braci Grimm, a serial zachowany jest w mrocznym klimacie. Twórcy dodali do niego jeszcze więcej okropności i strasznych scen wykorzystując brutalne elementy bajek ludowych.

Na podstawie tego serialu w 2016 r. powstała także gra komputerowa – „Grimm: Dark Legacy”. Planowany jest także spin-off serialu „Grimm”, nad którym pracuje stacja NBC. Szefową produkcji została Melissa Glenn, a twórcy oryginalnego serialu, David Greenwalt oraz Jim Kouf, będą konsultantami produkcji. Serial ma się skupić na damskiej postaci. Świadczy to o popularności oryginalnej produkcji oraz o wysokim zainteresowaniu taką tematyką.

Bajki ludowe były inspiracją powstania wielu filmów. Te najbardziej znane to liczne wersje Disneya, jak choćby „Królowna Śnieżka i siedmiu krasnoludków” z 1937 r., „Kopciuszek” z 1950 r., czy nowsza odsłona tego filmu o tym samym tytule z 2015 r. Są to filmy animowane przeznaczone dla dzieci, a bardziej drastyczne elementy zostały wycięte z ekranowych interpretacji baśni braci Grimm

Bajki ludowe były inspiracją powstania wielu filmów. Te najbardziej znane to liczne wersje Disneya, jak choćby „Królowna Śnieżka i siedmiu krasnoludków” z 1937 r., „Kopciuszek” z 1950 r., czy nowsza odsłona tego filmu o tym samym tytule z 2015 r. Są to filmy animowane przeznaczone dla dzieci, a bardziej drastyczne elementy zostały wycięte z ekranowych

interpretacji baśni braci Grimm, wiele wątków natomiast zmieniono i to właśnie często one pozostają w umysłach czytelników przez ich ogromne rozpoznanie. Tak np. w „Królownie Śnieżce” dodano charakter i imiona krasnoludkom, natomiast wycięto scenę zatrucia Śnieżki za pomocą grzebienia i rzeźmyków. Dokonane zmiany nie są bardzo widoczne, są to szczegóły dotyczące koloru jabłka czy tego jakie narządy miał przynieść królowej mężczyzna na dowód śmierci dziewczyny: serce, jak w wersji Disneya, czy może wątrobę i płuca, jak w oryginale. Największym przeobrażeniem jest zmiana sposobu wybudzenia królowy. Disney upowszechnił wersję z pocałunkiem księcia, gdy w wersji pierwotnej dziewczynie wypada kawałek jabłka z buzi. To samo stało się z filmowymi adaptacjami *Kopciuszka*. Wiele elementów się zgadza, a autorzy ponownie zmienili głównie szczegóły, takie jak śmierć ojca, który w obu filmach umiera, a w baśni jest bezsilny na los córki, czy fakt, że siostry Kopciuszka dostały w tych wersjach imiona. Główne elementy pozostają bez zmian, tzn. dziewczyna jest źle traktowana przez swoją rodzinę, na bal wybiera się podstępem i poznaje księcia, który się w niej zakochuje, a następnie bierze z nim ślub. Podstawową zmianą jest to, że ubranie na bal dziewczyna dostała od dobrej wróżki, a nie jak w oryginale od ptaaka z grobu matki. W wersji Disneya pozbyto się drastycznych elementów, takich jak odcięta stopa i pięta u siostr tytułowej bohaterki, czy wydziobane oczy. Starano się także złagodzić motyw śmierci, dlatego grób zamieniono na wróżkę. Film z 2015 r. jest jednak bliższy oryginalnej wersji, ponieważ ukazana jest śmierć matki Kopciuszka, która się z nią żegna, a także skromność dziewczyny w scenie gdzie prosi ojca o zerwanie pierwszej napotkanej na drodze gałązki.

Innym filmem przedstawiającym motywy z baśni Grimmów jest „Dziewczyna w czerwonej pelerynie”. Jest to bardzo luźne nawiązanie, które opiera się na przedstawieniu kilku wątków, m.in. postaci, czyli wilka, babci i dziewczyny w czerwonej pelerynie. Film zaliczany jest do gatunków fantasy oraz horroru, zachowany w mrocznej i zagadkowej stylistyce. Ta ekranizacja powraca do oryginalnej baśni zachowując choćby scenę, w której brzuch wilka zostaje napełniony kamieniami. Widoczne są tu jasne nawiązania, choć ogólna fabuła odbiega od treści baśni. Z pewnością jest to film przeznaczony dla starszych odbiorców.

Baśń *Królowna Śnieżka* została także wykorzystana w komedii z 2012 r. o tym samym tytule. Twórcy postanowili zmienić główny wątek filmu, opierając

fabułę na rywalizacji dwóch kobiet o księcia. Ukazano baśniowe motywy zmieniając je w komiczny sposób, np. w oryginalnej wersji myśliwy na dowód śmierci Śnieżki przynosi Królowej wątrobę i płuca warchlaka, w ekranizacji natomiast podwładny mówi, że przyniósł nerki, wątrobę i śledzionę, a wyjmując kielbasę. Innym przykładem tego typu zabiegu jest zamiana krasnoludków w złodziei, którzy okradają księcia. Nie zabrakło oczywiście motywu jabłka, ukazany jest na końcu filmu, gdy Śnieżka bierze ślub z księciem a królowa przebrana za staruszkę daje dziewczynie jabłko, jednak ta odkrywa podstęp i go nie przyjmuje.

Baśnie mają ogromny wpływ na kulturę masową, twórcy przetwarzają je w bardzo różny sposób, jedni wykorzystują mroczne i straszne elementy, inni ich niezwykłość i bajkowość. Reinterpretacje kierowane są do bardzo zróżnicowanych grup odbiorców, co powoduje, że baśnie rozpowszechnione są we wszystkich kręgach społeczeństwa

Baśnie braci Grimm doczekały się wielu filmów animowanych, głównie Disneya, ale nie tylko. Jednym z nich jest „Czerwony kapturek – prawdziwa historia”. Ekranizacja dedykowana dla dzieci, opowiada o złodzieju ciastek, a film ukazuje śledztwo, które ma na celu go zdemaskować. Przesłuchiwanie świadkowie to postaci z bajki ludowej – Czerwony Kapturek, babcia, wilk i aktor wcielający się w postać drwala, który uosabia myśliwego.

Motywy baśniowe są także częstym elementem reklam telewizyjnych. Spot Empiku z końca 2018 r. pokazuje dziewczynkę przebraną za Czerwonego Kapturka, która biegnie po lesie do domu babci, jednak zastaje tam wilka robiącego sobie selfie i pyta go, tak jak w oryginalnej wersji – dlaczego ma takie duże zęby. Stworzenie w odróżnieniu od baśniowego pierwowzoru nie jest zainteresowane dziewczynką. Później ukazane są także inne bajkowe postaci: Kapturek idzie do Baby Jagi, gdzie Jaś i Małgosia zajęci są graniem na tablecie, w lesie spotka też krasnoludki zajęte swoimi telefonami i dziewczynkę z zapalkami. Reklama porusza ważną kwestię i pokazuje jak wirtualny świat nas pochła-

nia. Innym spotem pokazującym baśń jest reklama serka Almette Hochland. Dziewczynka w czerwonej bluzie z kapturem zadaje mężczyźnie pytania o oczy, nos i usta, jak Kapturek wilkowi w baśni.

To tylko kilka przykładów licznych adaptacji baśni braci Grimm. Baśniowe motywy zachęcają współczesnych autorów do tworzenia ich reinterpretacji, nie tylko filmowych, ale także reklam oraz gier komputerowych. Po zapoznaniu się z licznymi materiałami można dojść do wniosku, że baśnie mają ogromny wpływ na współczesnych twórców. Coraz więcej tłumaczy wraca do oryginalnych baśni, pragnąc dokonać dokładnego przekładu i ukazać przesłanie braci Grimm, którzy teksty zbierali dla dzieci i dla domu. Bajki ludowe są znane na całym świecie i są ważną częścią kultury. Dla uczczenia twórczości słynnego rodzeństwa na mapie Niemiec powstał szlak baśniowy, mający około 600 km, obejmujący wiele miast i punktów związanych z Wilhelmem i Jacobem oraz postaciami z ich baśni. Cała droga obfituje w wiele miejsc wartych odwiedzenia, m.in. zamków, muzeów, galerii, parków i miast, które nie sposób wymienić. Poruszając się po nim można spotkać wiele postaci z baśni i doświadczyć niezapomnianych przeżyć podczas licznych imprez odbywających się na szlaku.

Baśnie mają ogromny wpływ na kulturę masową, twórcy przetwarzają je w bardzo różny sposób, jedni wykorzystują mroczne i straszne elementy, inni ich niezwykłość i bajkowość. Reinterpretacje kierowane są do bardzo zróżnicowanych grup odbiorców, co powoduje, że baśnie rozpowszechnione są we wszystkich kręgach społeczeństwa. Od najmłodszych lat poznajemy teksty braci Grimm, w mniejszym lub większym stopniu przetworzone przez tłumaczy i twórców. W dorosłym życiu także poszukujemy wspaniałości i niesamowitego klimatu bajek ludowych, a współcześni twórcy dostrzegli tę tendencję i ją wykorzystali. W ostatnich latach powstaje coraz więcej reinterpretacji skierowanych do starszych odbiorców wykorzystujących mroczne elementy baśni, np. serial „Grimm”. Kultura masowa wykorzystuje baśnie w tak różny sposób, że z pewnością każdy znajdzie coś odpowiedniego dla siebie. Bajki zebrane przez braci Grimm inspirowały artystów do tworzenia nowych wersji, a dla odbiorców są ciekawym i pociągającym tematem. Baśniowe motywy z pewnością będą wracać w nowych reinterpretacjach, dzięki czemu dorobek braci Grimm nigdy nie zostanie zapomniany.

Beata Amrozy